

ság —, hanem a magánjogon belül helyezi), mi könnyen csütörtököt mond!" E meglátással Grossschmid két zárójel közé tömörített kritikáját adja annak a nemzetközi magánjog területének egészére kiható jelenségnek, amikor a kapcsoló elv, vagy amint ő mondja: az eligazító sarokpont, *magára a magánjog területére esik*, és nem azon kívülről vevődik. Ha ugyanis azt mondja a jogszabály, hogy valamely kötelelem elbírálására a teljesítési vagy ügyletkötési stb. hely joga irányadó, és ha a számbajövő jogok már ezt a teljesítési, ügyletkötési stb. helyet is másképp állapítják meg (pld. a magyar Kt. szerint Budapest, az osztrák Kt. szerint Bécs), ez esetben nyitva marad a kérdés: mi döntse el, hogy magát ezt a primerebb körülményt melyik állam joga alapján bíráljuk el, vagyis mi választja ki magát az eligazító sarokpontot? Kiválóan látja meg, hogy az eligazító sarokpontnak ez a fogyatkozása megvan mindannyiszor, ha maga az eligazító sarokpont is *magából a magánjogból vevődik*, és nincs meg, ha azon kívül esik (pld. honosság).

A tudomány végtelen, az emberi elme véges! Örök veszteségeink fognak fennállani magánjogunknak mindazon területein, amelyeket felszántatlanul hagyott páratlanul analitikus elméje.

Dr. Balla Ignác.

Széljegyzetek Grossschmid kártérítési fejezetéhez. A Fejezetek minden egyes része oly alaposan és sokoldalúan tárgyalja a boncolandó anyagot, annyi hangot üt meg, oly messze területekre is rávilágít, hogy ennek az írásnak rövideje, de főleg írójának gyenge ereje nem elegendő ahhoz, hogy Grossschmidnek a kártérítésről szóló fejezetét a maga egészében méltassa vagy továbbgondolja. A hálás tanítvány csak egy-egy elejtett megjegyzést, egy-egy mondatot kap ki és csodálattal állapítja meg, hogy ennek a csekély töredéknek is milyen nagy jelentősége, távlata van. Nem foglalkozom itt azzal a résszel, mely a kártérítés jogalapjának kérdését tárgyalja, a kártérítés terjedelméről szóló anyagból ragadok ki egy-egy mondatot, megállapítást. A kártérítés terjedelmével, a kártérítés egyszerűségének kérdésével sokkal kevésbé foglalkozik a gyakorlat és irodalom, mint a kártérítési alap problémájával, ezt sokkal nagyobb elvi jelentőségűnek látja, mint a terjedelem meghatározást, amit sokan inkább ténykérdésnek, a bizonyítás technikai problémájának látnak. Grossschmid itt is az ő szokott látásmódjával mélyebbre tekint, mint a kérdésnek a felszínes, látszólagos tagoltsága és meglátja nagy bölcsességgel és az igazság reális megfoghatóságának erős érzékével, mely túljut az elméleti kategorizáláson, hol a valódi lényeg, hol dől el, lesz-e a kártérítés terén igazságos és hatékony jogvédelem vagy nem.

Beszéljen Grosschmid maga: „A bizonyítás szigora sem egyenlő. Szerződésnél nincs ok engedni belőle. Ellenben az iménti (delictum) körökben (akár az egyik, akár a másik oldalon legyen a bizonyítási teher súlya) a szabad mérlegelés engedélyével nem élni alig lenne menthető. Kivált szembeötlő ez olyankor, amidőn csak esetleges az (például a büntetendőség elévülése, tettes halála, vagy más ok), hogy a cselekmény ténye fölött nem olyan bíró határoz, akit a bizonyítási teher elvei sem köteleznek. De különben is az efféle a felek által előre nem látható momentán helyzetekben az igazság természetével ellenkezik a bizonytalanság összes súlyát a kárvallott félre hárítani.” És később: „a hypothesisekre építhető ítéletet elvileg kizárni annyi volna, mint a kártérítési jogalapot magát letagadni. Hiszen a kárkérdés már alapjában hypothesis kérdése, nem a fennforgó vagy fennforgott, hanem a leendett valóság ténykérdése.”

Íme néhány mondatban mennyi eleven mélyrelátás, mennyi reális igazságérzés, milyen nagyszerű megfogása a dolog valódi lényegének ott, ahol az iskolabölcesség, az élettelen rendszer csak másodlagos, formai kérdést lát. Igen, hiába vitatkozunk azon, melyik jobb: a vétkességi elv, vagy a tárgyi felelősség, mily módon kell szabályozni a veszélyes üzemet, az állattartó felelősségét, hiába minden okoskodás, ha a jogát kereső, a megsértett érdek helyreállítását kérő károsult elvérzik a bizonyítási teher méltánytalan megoszlása folytán és vele vérzik el az anyagi igazság és füstbe megy a törvényhozó szépen kicirkalmazott, elvileg átgondolt paragrafusokba öntött munkája. Nem hiába foglalkozik Grosschmid hosszabban a kártérítés terjedelmének kérdésével, mint az alap fejtegetésével, mert a kártérítési jog nem az elvi alapok részletein, hanem a bizonyítási teher és a kártérítés terjedelmének a bírói gyakorlatban kialakuló kezelési módján fordul meg; — lesz hatékony, a jogérzetet nevelő, az érdeket védő, a jogsértést elijesztő és elnyomó, vagy az erkölcsi és jogi érzetet súlyosító, a hanyagságot és gondatlanságot egészen az idegen érdekek semmibebevételéig nevelő, a jogsértés gíz-gázát szaporító jogterületté. Magyar bírák, hallgassátok meg a magyar jog atyamesterének tanítását, mely reátok hárítja a nagy, terhes, de szép, megtisztelő felelősséget a kártérítési jog jó vagy rossz voltának kérdésében: „Az már pedig önkéntelen sugalma az igazságnak, hogy a kárbeli okozat kétséges lévén, kisebb hiba esetében a káradós, nagyobb fokúéban a károsult felé kell hajolni. . . Ennyiből is tehát a kártérítési jog nem annyira a törvényhozás, mint a bíraskodás problémája. Hazánkban is az Opt. époly ártatlan abban, hogy a jogélet az ő formuláján olyannyira kapva kapott, valami

ként 1844: VI. B. 3. s 4. ártatlan volt abban az arg. a contrario-ban, amelyet belőle a praxis az igazság ellenére kikovácsolt."

A kártérítés kérdése, ismétlem, a bizonyítási teher kérdése és ha a tárgyi felelősség szabályozását magam részéről jobbnak, igazságosabbnak és méltányosabbnak tartom a vétkességi elvnel, ennek is az elvi alapon kívül az a döntő gyakorlati oka, hogy a károsult válláról leveszi azt a bizonyítási terhet, egy idegen, ismeretlen érdekkörbe való nem is lehetséges belelátás terhét, mely őt az elvi alap ellenére jogától elüti. Azért hangsúlyozom, hogy érdemileg a tárgyi felelősség problémája is a bizonyítási teher kérdése és az objektív felelősség statuálása, vagy a bizonyítási tehernek a kárkötelezettre való hárítása közt (exculpatio) nagy különbség nincsen a gyakorlati eredmény szempontjából. A kárkötelezettnek, ha a kárt az ő üzeme körében, az ő foglalkozása folytatása közben keletkezett, megkönnyíti a bizonyítást azoknak a körülményeknek, annak a ismeretnek, annak a gépezetnek, azoknak az embereknek ismerete, amelynek, illetve akiknek működési körében a bal eset bekövetkezett.

De az idézetek figyelmeztetnek arra is, hogy a kár kérdése mindig hipotézis akkor is, ha *damnum emergens*-ről, akkor is ha *lucrum cessans*-ról van szó. Vegyük tekintetbe a bíróságok, hogy mikor a károsult a kár mennyiségét bizonyítja, nem hozhat fillérenként minden kis összegre külön bizonyítékot, mert hiszen neki nem megtörtént tényeket, hanem egy hipotézist kell bizonyítania, hogy milyen többlet maradt volna meg a vagyonában, ha a károsító cselekmény nem történt volna meg, ezt pedig teljes biztonsággal sem a károsító, sem a károsult, sem a bíró, sem más emberfia nem tudhatja. Ez becslés kérdése. Amikor tehát a törvény ennek tudatában az általános szabad mérlegelés keretén még túlmenő szabadságot biztosít a bírónak, ezt azért adja, hogy a bíróságok éljenek vele, azért adja, mert a jogeszmé, az anyagi igazság és a jogérvénysülés szempontjából azt szükségesnek tartja. És Grosschmid szerint, ha a bíróságok e szabadságot fel nem használnák, úgy az „alig volna menthető”.

E rövid elmefuttatás végén álljon itt minden kommentár nélkül még egy idézet, mely a higgadt megfontoláson kívül a jogfilozófus emelkedett látóköréből nézi az előbb említett kérdést és anélkül, hogy felesleges pátosz volna benne, mégis magasztos, kemény és felemelő, mint ez Grosschmid stílusában szokásos: „A kártérítési jogszolgáltatásban, mint valami tükörben, szintén visszaverődnek némiképen az ethikai fokméretek. Minél fejlettebb az egyé-

niségi érzet s az egész létnek öntudatossága, annál szigorúbb lesz a kártérítési judicatura s ezzel az okozat kirovása az okra. Ellenben lanyhább légkör tétovázást szül. Az egyén morális önsúlyának a mértéke jut mintegy kifejezésre."

Akinek füle vagyon, az hallja.

Ifj. Dr. Szigeti László.

Visszatartási jog restitutio in integrum esetében. A kir. Kúria P. V. 3898/1928. számú ítéletével eldöntött eset tényállása a következő: A peres felek testvérek. — A peres felek szülei avégből, hogy egy hitelezőjük elől a telekkönyvi biztosítás lehetőségét elvonják, a per tárgyát képező ingatlanokat elárverezteték és az árverésen egy ismerősükkel megvették, az árverés napján azonban kállítottak egy adás-vételi szerződést az árverési vevővel, amelyben eladóként az árverési nevő szerepelt, a vevő neve azonban üres maradt. A szülők nevében az egyik testvér, az alperes járt el, aki azon a címen, hogy ő a szülőknek kölcsönöket adott, beírta vevő gyanánt saját nevét az adás-vételi szerződésbe és magára iratta az ingatlant. A többi testvér megindítja a pert és kéri az ingatlant a saját nevükre iratni; a keresetnek a bíróság helyt is ad. — Alperes a felülvizsgálati kérelemben azt is panaszolta, hogy az alsóbíróságok nem tették függővé a marasztalást, a neki adott — az ítélet megállapítása szerint „viszonkeresetbe különben nem is vett” — kölcsönök visszafizetésétől. — A Kúria ezt a panaszt helyt nem állónak nyilvánítja, „mert alperes a szóban forgó okirat megállapodásellenes kitöltésével, tehát jogellenesen eszközölvén ki a maga javára a tulajdonjog bekebelezését: ebből a jogellenes cselekvényből visszatartási jogot sem származtathat a szüleinek nyújtott összegek tekintetében”. — A kir. Kúria álláspontja kétségkívül helyes és az ítélet igen szép adalékot nyújt a Grosschmid által „szemköztes condictiók”-nak nevezett (Fejezetek II. kötet 634. és köv. old.) igények tanához. Ahhoz a birtokhoz, amelynek révén a visszatartási jog gyakorolhatóvá válik, a jogszerűség és a jóhiszem bizonyos foka szükséges; vitiózus jogszerzést nem lehet akárcsak a visszatartási jog megadásával is jutalmazni. A kir. Kúria, úglátszik, súlyt tulajdonít annak is, vajjon az a követelés, amelynek jogcímén az egyik fél visszatartási jogával él, viszonkeresetbe vétetett-e. — A kir. Kúriának ezt a nézetét nem oszтанám, mivel, amint azt ugyancsak Grosschmid mesteri fejtegetéseiből látjuk, a viszonkeresetre a megkötött marasztalás kieszközléséhez szükség nincsen. (Ugyanott 648. és 668. old.)

Dr. Vági József.

„Egyéb alapu” jogcímvédelem. A jogcímvédelem teóriájának kifejlesztésére a gyakorlati szükségét a kétszeri.